ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΕΣΣΕΡΙΣ (4)

Διδαγμένο κείμενο
Ἀριστοτέλους *Ἠθικὰ Νικομάχεια* (Β3, 1-2/Β6, 1-4)

Σημεῖον δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἕξεων τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις· ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῷ τούτῳ χαίρων σώφρων, ὁ δ' ἀχθόμενος ἀκόλαστος, καί ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρεῖος, ὁ δὲ λυπούμενος δειλός. Περὶ ἡδονὰς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετή· διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα. Διὸ δεῖ ἦχθαί πως εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησίν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.

Δεῖ δὲ μὴ μόνον οὕτως εἰπεῖν, ὅτι ἕξις, ἀλλὰ καὶ ποία τις. Ῥητέον οὖν ὅτι πᾶσα ἀρετή, οὗ ἂν ᾖ ἀρετή, αὐτό τε εὖ ἔχον ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εὖ ἀποδίδωσιν, οἷον ἡ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετὴ τόν τε ὀφθαλμὸν σπουδαῖον ποιεῖ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ· τῇ γὰρ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀρετῇ εὖ ὁρῶμεν. Ὁμοίως ἡ τοῦ ἵππου ἀρετὴ ἵππον τε σπουδαῖον ποιεῖ καὶ ἀγαθὸν δραμεῖν καὶ ἐνεγκεῖν τὸν ἐπιβάτην καὶ μεῖναι τοὺς πολεμίους. Εἰ δὴ τοῦτ' ἐπὶ πάντων οὕτως ἔχει, καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀρετὴ εἴη ἂν ἡ ἕξις ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει. Πῶς δὲ τοῦτ' ἔσται,... ᾧδ' ἔσται φανερόν, ἐὰν θεωρήσωμεν ποία τίς ἐστιν ἡ φύσις αὐτῆς.

Α1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος:
«**Περὶ ἡδονὰς γὰρ ... τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει.**»

Μονάδες 10

Β. Να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

Β1. Ποια είναι η σχέση ηθικής αρετής και ηδονής-λύπης και πώς την εξηγεί ο Αριστοτέλης στο κείμενο που σας δίνεται;

Μονάδες 15

Β2. **Ἕξις, ἀρετή, ἔργον**: α) να προσδιορίσετε το περιεχόμενο των όρων (μονάδες 9) και β) να εξηγήσετε τη μεταξύ τους σχέση με βάση το κείμενο που σας δίνεται (μονάδες 6).

Μονάδες 15

Β3. Ποια ήταν η σχέση του Αριστοτέλη με τους συναδέλφους του στην Ακαδημία και πώς αυτή εξηγείται;

Μονάδες 10

Β4. Να βρείτε στο παραπάνω διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής:
σχεδόν, αχάριστος, ασήμαντος, ενδεής, πρόφαση, διαμονή, άρτιος, τελεσίδικος, δημαγωγός, καταδρομικό.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο
Θουκυδίδου *Ἱστοριῶν* VII, 61

Ἄνδρες στρατιῶται Ἀθηναίων τε καὶ τῶν ἄλλων ξυμμάχων, ὁ μὲν ἀγὼν ὁ μέλλων ὁμοίως κοινὸς ἅπασιν ἔσται περί τε σωτηρίας καὶ πατρίδος ἑκάστοις οὐχ ἧσσον ἢ τοῖς πολεμίοις· ἢν γὰρ κρατήσωμεν νῦν ταῖς ναυσίν, ἔστι τῳ τὴν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν. ἀθυμεῖν δὲ οὐ χρὴ οὐδὲ πάσχειν ὅπερ οἱ ἀπειρότατοι τῶν ἀνθρώπων, οἳ τοῖς πρώτοις ἀγῶσι σφαλέντες ἔπειτα διὰ παντὸς τὴν ἐλπίδα τοῦ φόβου ὁμοίαν ταῖς ξυμφοραῖς ἔχουσιν. ἀλλ' ὅσοι τε Ἀθηναίων πάρεστε, πολλῶν ἤδη πολέμων ἔμπειροι ὄντες, καὶ ὅσοι τῶν ξυμμάχων, ξυστρατευόμενοι αἰεί, μνήσθητε τῶν ἐν τοῖς πολέμοις παραλόγων.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

ἀγὼν	**:**	την αιτιατική πληθυντικού
ναυσίν	**:**	την κλητική ενικού
ὅπερ	**:**	τη δοτική πληθυντικού στο θηλυκό γένος
πρώτοις	**:**	τον ίδιο τύπο στον συγκριτικό βαθμό
σφαλέντες	**:**	τη δοτική πληθυντικού στο ίδιο γένος
κρατήσωμεν	**:**	το β΄ ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή
ἐπιδεῖν	**:**	το απαρέμφατο του ενεστώτα στην ίδια φωνή
πάσχειν	**:**	το γ΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα
ἔχουσιν	**:**	το α΄ ενικό πρόσωπο της ευκτικής του αορίστου β΄ στην ίδια φωνή
μνήσθητε	**:**	το γ΄ πληθυντικό πρόσωπο της οριστικής του ίδιου χρόνου.

Μονάδες 10

Γ3α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων:

στρατιῶται, τῳ, ἀθυμεῖν, τῶν ἀνθρώπων, ταῖς ξυμφοραῖς, τῶν παραλόγων (μονάδες 6).

Γ3β. «**ἢν κρατήσωμεν ταῖς ναυσίν, ἔστι τῳ τὴν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν**»: να μεταφέρετε το παραπάνω χωρίο στον πλάγιο λόγο (και με τους δύο τρόπους) εξαρτώντας το από τη φράση «**Ὁ Νικίας εἶπεν**» (μονάδες 4).

Μονάδες 10

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο τετράδιο να γράψετε μόνο τα προκαταρκτικά (ημερομηνία, εξεταζόμενο μάθημα). **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Δεν επιτρέπεται να γράψετε** καμιά άλλη σημείωση. Κατά την αποχώρησή σας να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα.
4. Να γράψετε τις απαντήσεις σας **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό.
5. Κάθε απάντηση επιστημονικά τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
6. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
7. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 10.30 π.μ.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ

ΒΑΚΑΛΗΣ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ 1967

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ 2012

Α1.
Μετάφραση

(Και όλα αυτά) επειδή η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια, γιατί για την ευχαρίστηση κάνουμε τα τιποτένια πράγματα, ενώ εξαιτίας του δυσάρεστου συναισθήματος μένουμε μακριά από τα όμορφα πράγματα . Γι' αυτό και πρέπει, όπως το λέει ο Πλάτων, να έχουμε πάρει ήδη από μικροί εκείνη την αγωγή που θα μας κάνει να ευχαριστιόμαστε και να δυσαρεστούμαστε με αυτά που πρέπει· γιατί αυτή είναι η σωστή παιδεία .

Δεν πρέπει όμως να το πούμε μόνο έτσι, ότι η αρετή είναι «έξη», αλλά (πρέπει να πούμε) και τι λογής «έξη»είναι. Πρέπει λοιπόν να πούμε πως η κάθε αρετή, όποιου πράγματος είναι αρετή, και το ίδιο πράγμα το κάνει να φτάσει στην πιο τέλεια κατάστασή του και (επιπλέον) το βοηθάει να εκτελέσει με το σωστό τρόπο το έργο του, όπως, για παράδειγμα, η αρετή του ματιού και το ίδιο το μάτι το κάνει αξιόλογο αλλά και το έργο αυτού · γιατί με την αρετή του ματιού βλέπουμε καλά. Όμοια η αρετή του αλόγου κάνει το ίδιο το άλογο τέλειο και ικανό να τρέξει και να κρατήσει τον αναβάτη και να σταθεί αντιμέτωπος με (ή: να υπομείνει) τους εχθρούς. Αν λοιπόν (αυτό) το πράγμα

έτσι έχει σε κάθε περίπτωση, τότε και του ανθρώπου η αρετή θα μπορούσε να είναι η «έξη» με την οποία ο άνθρωπος γίνεται καλός και με την οποία θα (μπορέσει να) εκτελέσει καλά το έργο που του ανήκει.

Β1.

Στο παρατιθέμενο απόσπασμα των *Ηθικών Νικομαχείων* του Αριστοτέλη ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι αποδεικτικό σημάδι για το ότι έχουν διαμορφωθεί τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του ανθρώπου («ἕξεις») είναι τα συναισθήματα που προκύπτουν από τις πράξεις.

Πιο αναλυτικά, ο Σταγειρίτης επισημαίνει ότι η ηδονή ή λύπη που βιώνει κάθε άνθρωπος ύστερα από τις πράξεις του είναι «σημεῖον», δηλαδή τεκμήριο, προς την κατάκτηση ή μη της ηθικής αρετής (« Σημεῖον δε δεῖ … τοῖς ἔργοις ») . Για να αποδείξει τη θέση του ο Αριστοτέλης παραθέτει δύο εμπειρικά παραδείγματα. Το πρώτο παράδειγμα σχετίζεται με την περίπτωση του σώφρονα και του ακόλαστου, ενώ το δεύτερο με τον ανδρείο και το δειλό (« ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος…δειλός»). Συγκεκριμένα, όποιος αισθάνεται ηδονή μετά από πράξεις που σχετίζονται με την αρετή σημαίνει ότι κατευθύνεται προς την κατάκτησή της. Αντίθετα, όταν οι ενάρετες πράξεις κάποιου ανθρώπου ακολουθούνται από το συναίσθημα της λύπης αποδεικνύεται η απομάκρυνση από την αρετή. Έτσι ο Αριστοτέλης καταλήγει στο συμπέρασμα «πεί ἠδονάς γάρ και λύπας ἔστιν ἡ ἠθική ἀρετή ». Λειτουργώντας επαγωγικά αφού πρώτα παραθέτει τα παραδείγματα, οδηγείται στο συμπέρασμά ότι η ηθική αρετή συσχετίζεται με τις ηδονές και τις λύπες. Αιτιολογεί τη θέση του λέγοντας ότι η επιδίωξη της

κοινής ηδονής μας οδηγεί σε πράξεις ανάξιες λόγου, ενώ η προσπάθειά μας να αποφεύγουμε τη λύπη μας οδηγεί στο να μένουμε μακριά από τις καλές πράξεις. Γίνεται λοιπόν σαφής η τάση του Αριστοτέλη να συσχετίσει την ηθική αρετή με τα συναισθήματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο φιλόσοφος δεν προτείνει ολοκληρωτική αποχή από σωματικές απολαύσεις άλλα είναι υπέρμαχος του μέτρου.

Στο σημείο αυτό άλλωστε διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες, (ενώ κάποιες θεωρίες της σχετίζουν με το διανοητικό, κυρίως, μέρος του ανθρώπου). Την ίδια ιδέα, ότι δηλαδή αί ήδοναὶ καὶ αί λῦπαι επηρεάζουν αποφασιστικά τη ζωή των ατόμων και των κοινωνιών, τη συναντούμε και στον Πλάτωνα: «νόμων δὲ πέρι διασκοπουμένων ἀνθρώπων ὀλίγου πᾶσὰ ἐστι ἡ σκέψις περὶ τε τὰς ἡδονάς καὶ τὰς λῦπας ἔν τε πόλεσι καὶ ἐν ἰδίοις ἤθεσιν»˙ ο Αριστοτέλης όμως συστηματοποίησε περισσότερο από το δάσκαλό του την εξέταση των συναισθημάτων, και είδε τα συναισθήματα με λιγότερη , γενικά, αυστηρότητα από εκείνον.

Στη συνέχεια, ο Αριστοτέλης διαχωρίζει τις ηδονές σε «καλές» και «κακές». Οι πρώτες συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου, ενώ οι δεύτερες έχουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Ενώ στην αρχή της ενότητας αναφέρεται στη θετική εκδοχή των ηδονών («τὴν ἐπιγινομένην ήδονήν»), ακολούθως εστιάζει την προσοχή του στην αρνητική εκδοχή τους, οι οποίες ευθύνονται για τις φαύλες πράξεις, ενώ δυσάρεστα συναισθήματα που προκύπτουν από όμορφες πράξεις απομακρύνουν από την αρετή («διὰ μὲν γὰρ τὴν ήδονήν… ἀπεχόμεθα»). Η παιδεία επομένως καθιστά τον

άνθρωπο ικανό να διακρίνει μεταξύ «καλών» και «κακών» ηδονών και να επιλέγει τις πρώτες.

Η ενότητα κλείνει με το παιδαγωγικό σχόλιο του Αριστοτέλη, ο οποίος επικαλούμενος την αυθεντία του δασκάλου του Πλάτωνα, τονίζει τη σημασία της ορθής αγωγής από πολύ μικρή ηλικία ως εχέγγυο της κατάκτησης της ηθικής αρετής με βάση τα συναισθηματικά κριτήρια της ηδονής και της λύπης.

Β2.

Α) Στο απόσπασμα που παρατίθεται από το φιλοσοφικό έργο του Αριστοτέλη *Ηθικά Νικομάχεια* παρατίθενται τρεις όροι, που είναι θεμελιώδεις στην αριστοτελική φιλοσοφία.

Αρχικά, ο όρος «**ἕξις**» προέρχεται ετυμολογικά από το θέμα του μέλλοντα του ρήματος ἔχω και την παραγωγική κατάληξη –σις, η οποία δηλώνει ενέργεια. Αρχική σημασία της λέξης είναι το να κατέχει κανείς συνέχεια κάτι που έχει αποκτήσει. Για τον Αριστοτέλη η λέξη απέκτησε ηθικό περιεχόμενο: είναι τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας, που αποκτιούνται με την επίμονη άσκηση και επανάληψη κάποιων ενεργειών. Οι «ἕξεις» είναι ένα από τα «γινόμενα ἐν τῇ ψυχῇ». Τα άλλα δύο είναι τα πάθη και οι δυνάμεις. Τα μόνιμα αυτά στοιχεία αποκτιούνται με την επανάληψη μιας πράξης, που συνιστά την έξη. Σήμερα η λέξη έχει αποκτήσει ψυχολογικό περιεχόμενο και είναι η συνήθεια ως αποτέλεσμα επανάληψης, μάθησης ή συνεχούς επίδρασης του ίδιου παράγοντα.

Δεύτερη σημαντική έννοια είναι η **ἀρετή**. Ο Αριστοτέλης δεν της αποδίδει καθαρά ηθικό περιεχόμενο, αλλά τη θεωρεί ως οποιαδήποτε θετική ικανότητα ή ιδιότητα που υπάρχει σε

μεγάλο βαθμό, που δίνει τη δυνατότητα (σε έμψυχα ή άψυχα) και να βρίσκονται στην τέλεια κατάστασή τους τη στιγμή της ολοκλήρωσής τους και να επιτελούν με τέλειο τρόπο τον προορισμό τους. Συνώνυμά της μπορεί να θεωρηθούν η υπεροχή, η ανωτερότητα, το προτέρημα.

Τέλος, η λέξη **ἔργον** αφορά στη βασική αντίληψη του Αριστοτέλη ότι «ἡ φύσις οὐδέν ποιεῖν μάτην». Αυτό σημαίνει ότι η φύση ανέθεσε σε καθετί σ' αυτό τον κόσμο ένα «ἔργον», ένα συγκεκριμένο προορισμό. Όταν επιτελεστεί αυτό το έργον, τότε το ον φτάνει στο τέλος, στην τελειοποίησή του, στην επίτευξη του στόχου του. Υπάρχει λοιπόν «ἔργον» του οφθαλμού, «ἔργον» του ίππου, «ἔργον» του ανθρώπου, «ἔργον» του χεριού και «ἔργον» του ποδιού. Και στον Πλάτωνα εντοπίζεται παρόμοια αντίληψη. Αλλού στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης θα μιλήσει για το «ἔργον» που επιτελεί ο κάθε επιμέρους «τεχνίτης», παράλληλα με το « ἔργον» του ανθρώπου. Πρόκειται για την τελεολογική αντίληψη του Αριστοτέλη.

Β) Στόχος του Αριστοτέλη στα Ηθικά του Νικομάχεια είναι να καταλήξει σε έναν ορισμό της αρετής, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την κατάκτηση της ευδαιμονίας. Προκειμένου να προσδιοριστεί το περιεχόμενο του όρου « ἀρετή» πρέπει να καθοριστεί το προσεχές γένος, δηλαδή το ευρύτερο σύνολο στο οποίο εντάσσεται η έννοια, και η ειδοποιός διαφορά, δηλαδή το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει την οριστέα έννοια από τις ομογενείς της έννοιες.

Το προσεχές γένος της αρετής είναι η «ἕξις» – δηλαδή ο χαρακτήρας που διαμορφώνει ο άνθρωπος με τη στάση που έχει επιλέξει απέναντι στην εκδήλωση των συναισθημάτων – οι οποίες είναι αποτέλεσμα της επανάληψης όμοιων ποιοτικά

ενεργειών. Αυτό ακριβώς επιθυμεί να διευκρινίσει ο φιλόσοφος με την ειδοποιό διαφορά της αρετής. Ιδιαίτερα αναφέρει ότι δεν αρκεί μόνο ο χαρακτηρισμός της αρετής ως επανάληψη όμοιων ενεργειών, αλλά είναι απαραίτητο να προσδίδεται συγκεκριμένη ποιότητα σ' αυτές τις ενέργειες. Αν η έξη είναι αποτέλεσμα όμοιων ενεργειών, θα πει πως από την ποιότητα των ενεργειών εξαρτάται η ποιότητα των έξεων. Οι αριστοτελικές επομένως έξεις μπορεί να είναι και αξιόλογες αλλά και ανάξιες λόγου – αυτό, στην πραγματικότητα είναι που ενδιαφέρει τον Αριστοτέλη.

Η ειδοποιός διαφορά είναι το στοιχείο που πραγματεύεται διεξοδικά σ' αυτή την ενότητα ο Αριστοτέλης. Αναλυτικότερα, ο Σταγειρίτης αναφέρει ότι κάθε αρετή κάνει κάθε πράγμα που έχει αυτή την έξη να βρίσκεται στην τέλεια κατάστασή του και το βοηθά να εκτελεί με σωστό τρόπο το έργο που του έχει αναθέσει η φύση: (« ῥητέον οὖν…εὖ ἀποδίδωσιν»). Είναι φανερή η σχέση της τελεολογικής αντίληψης με την ειδοποιό διαφορά της αρετής. «**Τέλος**» λοιπόν για τον Αριστοτέλη είναι ο σκοπός για τον οποίο η φύση δημιούργησε ένα ον. Άλλη μία σημαντική έννοια που σχετίζεται με την αντίληψη αυτή είναι η «εντελέχεια», η εκπλήρωση δηλαδή του βασικού στόχου, η τελειοποίηση κάθε όντος. Η σχέση αυτή είναι ευδιάκριτη μέσω της χρήσης του ρήματος «ἀποτελεῖ» που έχει άμεση αναφορά στο «τέλος». Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι θετικές συνέπειες της αρετής στο χαρακτήρα και στο έργο όλων των όντων διαφαίνεται από την επανάληψη του επιρρήματος «εὖ» και του επιθέτου «ἀγαθός».

Προς επίρρωση των απόψεών του ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί δύο παραδείγματα της καθημερινής εμπειρίας του οφθαλμού και του αλόγου (« οἷον…πολεμίους»). Βάσει

αυτών καταλήγει πιθανολογικά (« ἄν εἴη») στο συμπέρασμα ότι και στην περίπτωση του ανθρώπου η αρετή θα μπορούσε να είναι η έξη, από την οποία ο άνθρωπος γίνεται «ἀγαθός» και εκτελεί με τον καλύτερο τρόπο το έργο του.

Επομένως, είναι φανερή η άρρηκτη σχέση των παραπάνω εννοιών, οι οποίες συνθέτουν τον ορισμό της αρετής και αποτελούν απαραίτητο στάδιο για την ολοκλήρωση του ανθρώπου και την κατάκτηση της ευδαιμονίας.

Σημείωση: Το θέμα Β2 θα μπορούσε να απαντηθεί και σε ενιαίο κείμενο χωρίς διαχωρισμό σε α) και β).

Β3.

Είκοσι χρόνια έμεινε ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία. Μετά τη συμπλήρωση των βασικών σπουδών του κύριο έργο του είχε πια την επιστημονική έρευνα και τη διδασκαλία. Η διδασκαλία του στην Ακαδημία και οι ιδέες που μ᾽ αυτήν μετέδιδε στους μαθητές του έφεραν συχνά τον Αριστοτέλη, αντιμέτωπο με τους συναδέλφους του στην Ακαδημία, τον Ηρακλείδη, τον Σπεύσιππο, τον Ξενοκράτη ˙ ήταν αληθινά αλύπητη μερικές φορές η κριτική που ασκούσε σε βάρος τους. Και του Πλάτωνα οι απόψεις δεν ξέφυγαν από τον έλεγχο του Αριστοτέλη. Τι να πει κανείς για την κριτική που ασκούσε σε βάρος άλλων σχολών και των εκπροσώπων τους; Έτσι καταλαβαίνουμε πώς συνέβαινε να έχει ο Αριστοτέλης λίγους μόνο φίλους, πολλούς όμως εχθρούς. Ο χαρακτήρας του δεν θα ήταν βέβαια άσχετος με αυτό το γεγονός, σχεδόν όμως τις περισσότερες φορές ήταν η βαθιά του πίστη πως οι δικές του απόψεις βρίσκονταν πιο κοντά στην αλήθεια αυτό που τον εξωθούσε στην αυστηρή

κριτική των απόψεων των άλλων · όταν είχε να διαλέξει ανάμεσα στους φίλους και στην αλήθεια – μας το βεβαιώνει ο ίδιος – θεωρούσε «ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν». Πώς να συμπεριφερόταν διαφορετικά ένας άνθρωπος που πίστευε ακράδαντα πως του αληθινού φιλοσόφου γνώρισμα είναι να έχει το κουράγιο ακόμη «καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν ἐπι σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας», να θυσιάζει δηλαδή ακόμη και τις πιο προσωπικές του απόψεις, αν είναι να σωθεί η αλήθεια;

Β4.

- Σχεδόν: ἔξεων, ἀπεχόμενος
- Αχάριστος: χαίρων
- Ασήμαντος: σημεῖον
- Ενδεής: δεῖ
- Πρόφαση: φησίν
- Διαμονή: μεῖναι, ὑπομένων
- Άρτιος: ἀρετή
- Τελεσίδικος: ἀποτελεῖ
- Δημαγωγός: ἦχθαι
- Καταδρομικό: δραμεῖν

Γ1.
Μετάφραση

Άνδρες στρατιώτες και των Αθηναίων και των άλλων (**ή** υπολοίπων) συμμάχων, ο επικείμενος αγώνας (από τη μια) θα είναι παρόμοια κοινός για όλους ανεξαιρέτως και για τη σωτηρία (μας) και (για) την πατρίδα (μας) όχι λιγότερο για τον καθένα (μας) απ' ό,τι για τους εχθρούς · γιατί, αν νικήσουμε (επικρατήσουμε) με τα πλοία είναι δυνατόν (**ή** μπορεί) σε κάποιον (**ή** κάποιος) να (ξανα)δεί την υπάρχουσα κάπου δική του πόλη (**ή** την πατρίδα του, που υπάρχει κάπου). (Από την άλλη), δεν πρέπει λοιπόν να λυπάστε * (**ή** να στενοχωριέστε */ αποθαρρύνεστε *) ούτε να παθαίνετε * αυτό ακριβώς που υφίστανται (παθαίνουν) οι πιο άπειροι από τους ανθρώπους, οι οποίοι, αφού αποτύχουν στους πρώτους αγώνες, έπειτα έχουν (**ή** θεωρούν) για πάντα (**ή** διαρκώς) την ελπίδα (**ή** το ενδεχόμενο) του φόβου (**ή** που δημιουργεί ο φόβος) όμοια (**ή** όμοιο)με τις συμφορές. Αλλά όσοι και από τους Αθηναίους παραβρίσκεστε , καθώς είστε ήδη έμπειροι πολλών πολέμων, και όσοι από τους συμμάχους (παραβρίσκεστε), αφού εκστρατεύετε μαζί πάντα, θυμηθείτε (σκεφτείτε) τους παραλογισμούς (**ή** τις αντιφάσεις) στους πολέμους (**ή** στη διάρκεια των πολέμων) .

* Οι ρηματικοί τύποι μπορούν να αποδοθούν και σε α' πληθυντικό πρόσωπο.

Γ2.

ἀγὼν: **τούς ἀγῶνας**

ναυσίν: **(ᾖ) ναῦ**

ὅπερ: **αἴσπερ**

πρώτοις: **τοῖς προτέροις**

σφαλέντες: **τοῖς σφαλεῖσι(ν)**

κρατήσωμεν : **κράτει**

ἐπιδεῖν: **ἐφορᾶν**

πάσχειν : **πείσεται**

ἔχουσιν : **σχοίην**

μνήσθητε: **ἐμνήσθησαν**

Γ3α.

στρατιῶται: ονοματικός, ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο «**Ἄνδρες**».

τῳ: δοτική προσωπική από το απρόσωπο ρήμα «**ἔστι**».

ἀθυμεῖν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «**οὐ χρή**».

τῶν ἀνθρώπων : ονοματικός, ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική από το «**οἱ ἀπειρότατοι**» (υπερθετικός βαθμός).

ταῖς ξυμφοραῖς: ονοματικός, ετερόπτωτος προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο «**ὁμοίαν**» (ομοιότητας σημαντικό).

τῶν παραλόγων: αντικείμενο στο ρήμα «**μνήσθητε**» (μνήμης σημαντικό).

Γ3β.

Μεταφορά στον πλάγιο λόγο:
Το λεκτικό ρήμα «**εἶπεν**» συντάσσεται με ειδική πρόταση και ειδικό απαρέμφατο.

1ος τρόπος: με ειδική πρόταση:

Ὁ Νικίας εἶπεν ὅτι, εἰ κρατήσαιεν/κρατήσειαν ταῖς ναυσίν, εἴη τῳ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν.

2ος τρόπος : με ειδικό απαρέμφατο:

Ὁ Νικίας εἶπεν , εἰ κρατήσαιεν/κρατήσειαν ταῖς ναυσίν, εἶναι τῳ τήν ὑπάρχουσάν που οἰκείαν πόλιν ἐπιδεῖν.

Επιμέλεια Καθηγητών Φροντιστηρίων Βακάλη